

А. Ч. Янкелайць,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры першай катэгорыі
Паляцкішская СШ Воранаўскага раёна

Выхаваўчы патэнцыял прадмета «Беларуская літаратура»

Асноўная задача педагога заключаецца не толькі ў тым, каб даваць веды, але і ў тым, каб арганізоўваць працэс пазнання, ствараць такую атмасферу ў класе, у якой немагчыма не вучыцца. Настаўнік павінен быць і выхавацелям, фарміраваць маральныя якасці сваіх вучняў. На жаль, у моладзі назіраецца нізкі ўзровень культуры, страта культурнага імунітэту, дэфіцыт пачуццяў у адносінах да іншых людзей, раўнадушша і маральная глухата, адсутнасць спачування, эгаізм, нізкі ўзровень культуры паводзін у грамадскіх месцах.

Дапамагчы вучням дасягнуць такога ўзроўню разумення жыцця, каб яны духоўна выраслі, адчулі сябе творчай, актыўнай і патрэбнай асобай у грамадстве закліканы ўрокі роднай літаратуры. У праграме ёсць раздзел «Літаратура як чалавеказнаўства». На маю думку, урокі літаратуры – гэта і ёсць курс чалавеказнаўства.

Сутнасць выхаваўчага ўздзеяння ўрока

Урок – гэта мэтанакіраванае дзеянне і дыялог настаўніка і вучняў, у ходзе якіх выпрацоўваецца тая ці іншая жыццёвая стратэгія, фарміруюцца пэўныя рысы характару, набываюцца тыя ці іншыя звычкі паводзін.

Вялікую ўвагу ў пачатку ўрока надбаю прытчы і эпіграфу.

□ Прытча

Як можна пачаць урок, каб ён нёс выхаваўчы зарад? На мой погляд, неабходна пачынаць заняткі з **прытчы**, у змесце якой схаваны пэўны маральны сэнс, раскрываючы які, вучні могуць акрэсліць тэму ўрока, яго задачы. Гэта садзейнічае развіццю творчага мыслення, культуры маўлення. Напрыклад, пры вывучэнні апавядання З. Бядулі «Бондар» (10 клас) была выкарыстана прытча

пра дзве сахі. У аднаго селяніна былі дзве сахі. Абедзве яны былі аднолькавыя. Але адну саху селянін браў з сабою ў поле, а другая заставалася стаяць у куточку. Саха, якая выкарыстоўвалася ў працы, была прыгожай, бліскучай. Другая ж пачынала іржавець. Аднаго разу сяброўкі сустрэліся.

– Скажы, чаму ты такая прыгожая? – спытала першая. А я ўвесь час прастаяла ў куточку, і паглядзі, што са мной сталася.

– Гэта безработце цябе згубіла, – адказала ёй сяброўка.

Вучні, аналізуючы прытчу, прыходзяць да высновы, што праца робіць чалавека прыгажэйшым. Дзякуючы працы, чалавек узбагачаецца і духоўна і матэрыяльна.

□ **Эпіграф**

У пачатку ўрока прапаную вучням асэнсаваць змест эпіграфа, які звычайна запісваю на дошцы, і падумаць, як ён можа быць звязаны з тэмай заняткаў. Вывучаючы ўрывак з паэмы Я. Коласа «Дзядзька-кухар», прапаную эпіграф «Не святыя гаршкі лепяць». Вучні суадносяць народнае выслоўе з творам і робяць выснову, што можна зрабіць усялякую справу, калі за яе ўзяцца з жаданнем.

А ўрок па творы Я. Брыля «Галя» пачынаю з наступнага эпіграфа: «Пасееш учынак – пажнеш прывычку, пасееш прывычку – пажнеш характар, пасееш характар – пажнеш лёс». Вучні разважаюць аб тым, што лёс чалавека залежыць ад яго самога. Чалавек сам з’яўляецца будаўніком свайго жыцця.

Мастацкі твор – гэта своеасаблівы мост паміж аўтарам і чытачом. Разумеючы пункт гледжання пісьменніка, раскрываючы праблемны змест тэксту, вучань спазнае сябе. Вельмі каштоўнымі лічу літаратурныя дыскусіі. Яны развіваюць самастойнасць меркаванняў, рыхтуюць школьнікаў да рэальнага жыцця, дзе нязменна сутыкаюцца характары, дзе трэба ўмець хутка адрозніць рэальныя і ўяўныя каштоўнасці, добрыя і дрэнныя ўчынкі, дзеянні.

Знаёмячыся з літаратурнымі героямі, іх лёсамі, унутраным светам, іх ідэаламі, у вучняў фарміруюцца ўласныя адносіны да высокага і нікчэмнага, добрага і благога.

Напрыклад, пры вывучэнні апавядання В.Быкава «Незагойная рана» вучням прапануюць паразважаць над пытаннем:

– Чым выклікана тое, што людзі цяпер сталі няўважлівымі да чужога гора?

Яскрава ўбачыць праблематыку твора дапамагае адзін з прыёмаў развіцця крытычнага мыслення праз чытанне і пісьмо «Фішбоун» (шкілет рыбы).

Напрыклад, на ўроку ў 8 класе па тэме «Гуманізм і чалавечнасць у апавяданні У. Караткевіча «Паром на бурнай рацэ» вучні запаўняюць схему, працуючы па плане:

- ✓ апісанне герояў;
- ✓ разважанне герояў пра гонар і годнасць;
- ✓ адносіны да жанчыны, якая вязе літасць свайму мужу.

Дзякуючы створанаму фішбоуну, вучні робяць вывад, што маральныя каштоўнасці вышэй загадаў. Чалавек у любой сітуацыі павінен заставацца спагадлівым, сумленным, дапамагаць іншаму. Фішбоун дапамагае бачыць вобразы, сам твор у сістэме.

Ю.Гораў

Бялявыя хвалістыя валасы,
глыбокія сінія вочы

Пора-Леановіч

Сухі, прыгожы твар,
блакітныя страшнаватыя вочы

Важнае значэнне ў раскрыцці зместу, характарыстыцы персанажаў мае мастацкая дэталі. Па дэталі можна меркаваць аб характары героя, яго схільнасцях, маральных якасцях. Напрыклад, аналізуючы апавяданне З.Бядулі «На каляды к сыну», вучні звяртаюць ўвагу на дэталі: «чорная вопратка з бліскучымі гузікамі», « у лістах да пана часамі ўспамінаў сваіх бацькоў. А калі прыязджаў да пана на адпачынак, бацькі вымушаны былі доўга адстаяваць на кухні». Гэтыя дэталі даюць падставу вучням зрабіць высновы, што Лаўрук – чалавек чэрствы, пазбаўлены сумлення, чалавечнасці, не паважае бацькоў.

Аналізуючы апавесць М.Стральцова «Сена на асфальце», вучні знаходзяць мастацкія дэталі, вызначаюць іх ролю ў тэксце (Дадатак).

На ўроках літаратуры вучу дзяцей працаваць з мастацкім словам, аналізаваць мастацкія дэталі, суперажываць героям, самастойна шукаць маральныя ісціны. Бо добра вядома, што маральныя каштоўнасці, здабытыя самастойна, застаюцца з чалавекам на ўсе жыццё.

Ролевая гульня

Плённай формай ўрока лічу ролеваю гульню, якая дапамагае вучням аналізаваць складаныя праблемы чалавечых адносін. У вучняў найбольшую цікавасць выклікаюць імітацыйныя ці сцэнарныя ролевыя гульні, дзе вучань выконвае ролю вядучага на літаратурным вечары, экскурсавода ў школьным музеі, бібліятэкара, літаратурнага героя, пісьменніка, вучонага, што спрыяе наладжванню зносін, фарміраванню ўмення сябраваць, працаваць у калектыве.

Такім чынам, выкарыстанне дадзеных метадаў і прыёмаў садзейнічае фарміраванню ў вучняў навыкаў аналізу мастацкага твора: вызначаць праблему, умець самастойна аналізаваць вобразы, не асуджаць герояў, а паспрабаваць зразумець іх учынкi, знаходзіць мастацкія дэталі і асэнсоўваць іх ролю.

Дадатак

Ідэйна-мастацкая своеасабліваць апавядання «Сена на асфальце»

Вучэбныя мэты:

У выніку ўрока вучні будуць ведаць:

- ▣ звесткі з жыцця і творчасці Міхася Стральцова;
- ▣ асаблівасці творчай манеры пісьменніка;
- ▣ ідэю апавядання «Сена на асфальце».

умець:

- ▣ будаваць разгорнутае маналагічнае маўленне;
- ▣ знаходзіць мастацкія сродкі, якія садзейнічаюць раскрыццю вобразаў;
- ▣ бачыць аўтарскую пазіцыю, выражаць свае адносіны да герояў;

Выхаваўчая мэта:

- ▣ садзейнічаць узбагачэнню духоўнага свету вучняў.

Абсталяванне: падручнік па беларускай літаратуры для 11 класа, тэкст апавядання «Сена на асфальце», карткі з прапушчанымі словамі, інтэлект-карта, партрэт пісьменніка, прэзентацыя, складзеная вучнем

Эпіграф: *Кожны чалавек павінен добра ведаць сваё месца на зямлі, кожны, урэшце мае права любіць нешта асабліва моцна, - няхай так: гэта ўсё ж лепш, чым не любіць нічога.* М. Стральцоў

Ход урока

1. Арганізацыйна-матывацыйны этап

Мэты: спрыяць актывізацыі ўвагі вучняў, ствараць эмацыянальны настрой.

Настаўнік: Адноўчы мудраца спыталі: У чым сакрэт вашай мудрасці? Ён адказаў: «Калі людзі шукаюць іголку ў стоце сена, то большасць спыняецца, як толькі знойдзе яе. А я працягваю пошукі. Знаходзячы другую, трэцюю, чацвёртую...».

– Як вы разумееце сэнс прытчы? (*Ведаць усё немагчыма. Пастаянна неабходна ўдасканальвацца.*)

– Звярніце ўвагу на эпіграф. Як вы разумееце словы М. Стральцова. Суаднясіце эпіграф з апавяданнем «Сена на асфальце».

– Як бы вы вызначылі тэму ўрока?

(Вучні называюць тэму, настаўнік удакладняе.)

– Каб лепш працавалася, прапаную акрэсліць мэты, з якімі вы прыйшлі на ўрок. *(Мэтавызначэнне вучнямі і настаўнікам.)*

2. Знаёмства з асобай пісьменніка

Мэта: пазнаёміць вучняў з жыццём і творчасцю М. Стральцова.

(Вуснае паведамленне падрыхтаванага вучня. Астатнія вучні слухаюць паведамленне, запаўняюць карткі з прапушчанымі словамі)

Міхась Лявонавіч Стральцоў нарадзіўся ў ... годзе, у вёсцы, у сям'і

У 1954 годзе закончыў і паступіў

Першае апавяданне «Дома» было надрукавана ў ... годзе ў часопісе

Першы зборнік ... быў выдадзены ў ... годзе. Другі зборнік апавяданняў мае назву

М. Стральцоў з'яўляецца аўтарам зборнікаў паэзіі «Ядлоўцавы куст», «Цень ад вясла», «...», «...». Апрача таго М.Стральцоў быў ..., ... ,

1986г – узнагароджаны ... за кнігу вершаў «...».

3. Праца над зместам твора

Мэта: садзейнічаць удасканаленню навыкаў аналізу мастацкага твора

Н. Падчас працы над зместам твора запаўняецца інтэлект-карта.

1. Якія ўражанні выклікала ў вас апавяданне М.Стральцова «Сена на асфальце»?

2. Апішыце карціны, якія вам уяўляліся пры чытанні твора

3. Якім настроем прасякнута апавяданне?

4. Якія асацыяцыі ў вас выклікаюць словы «сена», «асфальт»?

(вучні працуюць у парах, час на выкананне – 1хв.)

(сена – вёска, сенакос, лугі; асфальт – шаша, шум машын, горад)

5. Чаму, на вашу думку, аўтар ужывае супрацьлеглыя паняцці?

6. Якую праблему ўздымае М.Стральцоў у апавяданні?

(як аб'яднаць горад і вёску ў душы чалавека)

Праца ў групах

Мэта: фарміраваць уменне працаваць у групе, уменне аналізаваць вобраз. знаходзіць мастацкія сродкі

Вучні ў групе размяркоўваюць пытанні, знаходзяць адказы, абмяркоўваюць і рыхтуюць характарыстыку вобраза. Адзін прадстаўляе вынікі работы групы, астатнія вучні робяць запісы ў схемах)

1 група

(вобраз Лены)

1. Як аўтар знаёміць нас з вобразам Лены? Чаму?

(З вобразам Лены знаёмімся праз ліст да Віктара)

2. Чаму аўтар паказвае гэты вобраз праз успаміны?

3. Якія пачуцці перапаўняюць гераіню, калі яна паехала да цёткі?

(захапленне, радасць)

4. Як Лена ўспрымае жыццё? Як вы разумееце словы: «вочы бачаць, чуюць вушы, і, ціха стаіўшыся, лечыцца душа?» Што «вочы бачаць, чуюць вушы, як «лечыцца душа»?

(тонкае ўспрыманне жыцця, вочы бачаць прыгожае, вушы чуюць незвычайныя прыгожыя гукі)

5. Якія пахі адчувае гераіня? Якую ролю яны адыгрываюць?

(Пылу, кавы, свежых булчак. У пахах спалучаецца вясковае з гарадскім)

6. Як у душы Лены аб'ядноўваюцца гарадское і вясковае? Аб чым яна марыць? Якія ў яе планы?

(Лена на лета прыязджае ў вёску, дзе «лечыцца душою», і гэта дапамагае ёй зразумець Віктара)

2 група

(вобраз Віктара)

1. Якім вы бачыце Віктара? Пацвердзіце прыкладамі з тэксту

2. Як раскрываецца душа Віктара?

3. Што адыграла ролю ў станаўленні характару героя?

(знаёмства з літаратурнымі творами)

4. Чаму ўспаміны з маленства для героя маюць важнае значэнне?
(дапамагаюць раскрыць унутраны свет герояў)
5. Вызначце погляды Віктара на горад і на вёску («...без вёскі нельга, але і без горада таксама...») Якія параўнанні выкарыстоўвае аўтар, з якой мэтай? Зачытайце радкі з тэксту.
6. Чыю пазіцыю выяўляе Віктар? Якім чынам? (Віктар – аўтар-апавядальнік і адначасова герой твора. Праз словы і думкі Віктара прасочваецца пазіцыя аўтара)

3 група

(вобраз дзядзькі Ігната)

1. Якім вам уяўляецца дзядзька Ігнат?
2. Якія рысы характару ўласцівы гэтаму чалавеку? (гаспадарлівасць, працалюбінасць, руплівасць, абачлівасць)
3. Як ён адносіцца да працы? (паэтызацыя працы «Эх, браце, пайшоў бы я на тваім месцы ў грузчыкі... Спачувае цяжкай жаночай долі, асабліва ў пасляваенныя гады)
4. Аб чым марыць дзядзька Ігнат? Чаму яму хочацца ў вёску?
(Каб працаваць на зямлі, клапаціцца пра парадак..)
5. Асаблівае мовы. Роля дыялектызмаў, фразеалагізмаў.
(Аўтар адлюстроўвае вясковы каларыт)
6. Якая роля «чалавека ў піжаме», з якім вядзе дыялог дзядзька Ігнат? Чаму гэты вобраз без імені?
7. Якая мастацкая дэталёвая характарызуе Ігната? (махорка) Якую ролю яна адыгрывае? (Махорка – моц, сіла. Такая моц адчуваецца ў вобразе дзядзькі Антося)
8. Як дзядзька Ігнат вырашае праблему аб'яднання горада і вёскі? (Дзядзька Ігнат па-вясковаму любіць працу і робіць яе, нібы выконвае святочны рытуал. Касьба травы на газонах у горадзе нагадала яму вёску.)

4 група (вучні, якія маюць па беларускай літаратуры 9-10 балаў)

(мастацкія асаблівасці апавядання)

1. У чым адметнасць камапазіцыі твора? (6 частак, з іх 3 лісты)
2. Чаму аўтар выкарыстоўвае эпістальны жанр? (сродак выяўлення аўтарскіх перажыванняў)
3. Ці можна аднесці апавяданне да лірычнай прозы? Чаму?
4. Якую ролю адыгрываюць апісанні прыроды?
5. Прааналізуйце дзеясловы гаварэння ў частцы «Дзядзька Ігнат». Чаму аўтар выкарыстоўвае менавіта такія дзеясловы? («сказаў» адносіцца да чалавека ў піжаме. Ён проста гаворыць, каб падтрымаць размову, не маўчаць. А дзеясловы «ўсхадзіўся», «раззлаваўся» паказваюць на зацікаўленасць, неабыхавасць)
6. Назавіце вобразы-сімвалы ў творы? Якую ролю яны адыгрываюць? (дождж, сена, апельсіны, махорка, пыл)
7. Як аўтар вырашае праблему аб'яднання горада і вёскі?

(Узаемаацэнка груп. 1 група выказваецца, астатнія слухаюць, вызначаюць, што новае пачулі, чаго не заўважалі раней)

4.Рэфлексія

Мэта: выявіць узровень засваення тэмы

. Карыстаючыся схемай, вызначце ідэю твора.

(выступленні вучняў)

Ва ўсіх герояў карані знаходзяцца ў вёсцы. Праз мастацкія асаблівасці аўтар раскрывае адносіны героя да горада, да вёскі. Ніхто з герояў не адмаўляе ні горад, ні вёску, а наадварот, кожны імкнецца прымірыць у душы гарадское і вясковае. Бачым, што аўтар знайшоў магчымасць аб'яднаць гэтыя два паняцці. Лена на лета едзе ў вёску і вылечвае душу, лепш пачынае разумець Віктара. Віктар прыязна ставіцца да Ігната, які вырашыў вярнуцца ў вёску. Кожны чалавек павінен добра ведаць сваё месца на зямлі і «нешта любіць».

Н. Звернемся да эпіграфа. Ці змянілася ваша стаўленне да твора, герояў?

Ці змянілася ваша разуменне эпіграфа?

-садзейнічаць развіццю эстэтычнага густу, удасканаленню маўленчай культуры школьнікаў;

- спрыяць выхаванню адносін да дарослых, паважлівых адносін, адкрытасці.

У выніку ўрока вучні павінны:

- разумець, хто такі дзядзька Антоць;
- умець убачыць героя ў розных сітуацыях;
- бачыць майстэрства паэта ў абмалёўцы вобраза галоўнага героя;
- вызначаць аўтарскія адносіны да героя;
- скласці звязны аповяд пра дзядзьку Антося, карыстаючыся інтэлект-картай

Эпіграф: Не святыя гаршкі лепяць (з народнага)

Ход урока

1. Арганізацыйна-матывацыйны этап

Н. Усмешка – самае лепшае, што ёсць у чалавека. Таму пачнём урок з усмешкі. Усміхніцеся адзін аднаму. Усміхніцеся мне. Жадаю вам плённай працы на ўроку.

Н. На сённяшні ўрок да нас завіталі цікавыя рэчы, жобра вам знаёмыя. Паглядзіце на іх і скажыце, што гэта за прадметы.

В. Называюць прадметы: чыгунок, тарка, міска, лыжка, некалькі бульбін)

Н. Як вы думаеце, чаму гэтыя рэчы з'явіліся ў нас на ўроку

В. таму што яны звязаны з паэмай Я. Коласа «Дзядзька кухар»

Н. Як яны звязаны?

В. Пры дапамозе гэтых рэчаў дзядзька Антоць варыў клёцкі.

Н. А можа хто-небудзь з вас паспрабуе назваць тэму ўрока.

(вучні адказваюць, настаўнік удакладняе)

Н. Звярніце ўвагу на эпіграф. Як вы яго разумеце?

(можна зрабіць усялякую справу, калі за яе ўзяцца з жаданнем)

Каб наш урок ўдаўся, атрымаўся, давайце вызначымся з тымі задачамі, з якімі вы прыйшлі на ўрок. У вас на сталах ляжаць карткі, якія дапамогуць вам правільна сфармуляваць мэты. Дапоўніце сказы, калі ласка.

Успомніць звесткі (з жыцця і творчасці Я.Коласа)

Бачыць (героя ў розных сітуацыях)

Вучыцца вызначаць(мастацкія сродкі, іх ролю, аўтарскія адносіны да героя)

Правільна будаваць (свае выказванні, думкі)

2.Актуалізацыя ведаў вучняў

Н. Перш чым мы пачнём працаваць з тэкстам, давайце з вамі ўспомнім, якія творы Я.Коласа вы ўжо вывучалі, ведаеце. А для гэтага прапаную вам міні-віктарыну. Язачытваю радкі, а вы здагадайцеся з якога твора

1. Ніхто з дамашніх не згадае,

Чым рэчка Костуся займае.

Якая іх звязала сіла,

Чым яна так сэрцу міла (На рэчцы)

2.А сам дарэктар з вузел ростам,

У сваім убранні бедным , простым,

У зрэбных портках і кашулі,

Стаяў, як бы яго прыгнулі... (Дарэктар)

3. І вось надарыцца часамі

Мароз над усімі маразамі

Ідзе сярдзіта, пагражае

Па даху гонтамі страляе.... (На рэчцы)

3.На ніцях белай павуціны

Прывозяць восень павучкі.

Яе красёнцы, чаўначкі

У моры лесу мільгатнулі

І лісце ў багру апранулі..... (Дарэктар)

Н. Што аб'ядноўвае, на вашу думку, «На рэчцы», «Дарэктар» і «Дзядзька кухар»?

В. Усе гэтыя творы з'яўляюцца часткамі адной паэмы «Новая зямля»

Н. Паэма «Новая зямля» – аўтабіяграфічная. Як вы гэта разумеце?

В. У аснову сюжэта пакладзены рэальныя падзеі з жыцця аўтара, таму ў кожнага персанажа ёсць свой прататып.

Н. Слова прататып магчыма для вас незнаёмае. Давайце звернемся да слоўніка і высветлім, што ж яно абазначае. (падрыхтаваны вучань паведамляе звесткі са слоўніка)

В. Прататып – правобраз, сапраўдная асоба ў якасці літаратурнага вобраза.

Н. Як вы думаеце, хто мог быць прататыпам вобраза дзядзькі Антося?

В. Прататыпам вобраза дзядзькі Антося з'яўляецца дзядзька Якуба Коласа (Брат бацькі), якога так і звалі Антось.

Н. Хочацца адразу адзначыць, што ў сям'і Я.Коласа дзеці вельмі любілі свайго дзядзьку. Аб гэтым сведчаць успаміны сястры паэта. Вось аб чым яна ўспамінае: « аднойчы дзядзькі Антося доўга не было са Стоўбцаў. Маленькі Юзік не лажыўся спаць і усё плакаў. Каб яго супакоіць у пасцель лажылі старэйшага брата Алеся. Аднак Юзік пачынаў шукаць дзядзькавых вусоў і не знайшоўшы іх, здагадаўся, што яго падманулі. Ён плакаў амаль усю ноч, пакуль не вярнуўся дзядзька Антось.

Н. А зараз звернемся непасрэдна да твора. Урывак гэты вы прачыталі дома. Якія ўражанні вы атрымалі ад прачытання твора?

(адказы вучняў)

3.Праца над тэкстам

Н. У вас на сталах ляжаць схемы, якія неабходна запоўніць. Запаўняць схемы мы будзем працуючы на працягу ўрока. У канцы ўрока хтосьці з вас паспрабуе поўнаасцю расказаць пра дзядзьку Антося, карыстаючыся схемай.

Два вучні будуць працаваць разам з усімі, але разам з тым ім будзе заданне-загадка. Астатнія пра гэта заданне даведаемся ў канцы ўрока.

Н. Якім вы ўяўляеце дзядзьку Антося?

В. Дзядзька Антось сталы чалавек, які вельмі любіць дзяцей, праводзіць з ім кожную вольную хвіліну.

Н. Чым ён яшчэ займаецца?

В. Дапамагае па гаспадарцы, у полі, дапамагае Міхалу па службе, займаецца выхаваннем дзяцей.

Н.Якія рысы характару ўласцівы дзядзьку Антосю? Прапаную вам рысы характару чалавека. З усяго пералічанага вам патрэбна выбраць 5, якія на вашу думку ўласцівы Антосю і растлумачыць чаму.

Цярпліvasць

Панурасць

Упартасць

Гаспадарліvasць

Жыццёвая мудрасць

Таленавітасць

Працавітасць

Любоў да дзяцей

Сумленнасць

Жорсткасць

Справядліvasць

Павага да іншых людзей

Кемліvasць

Гасціннасць

Свабодалюбства

Знешняя суровасць

Міралюбства Памяркоўнасць

Набожнасць Уменне прыстасавання да абставін

В. Выбіраюць 5 рыс уласцівых галоўнаму вобразу і тлумачаць чаму.

1 пара – заданне – сакрэт

1 пара – працуе з Этнаграфіяй Беларусі, каб знайсці значэнне слоў: гаршчок, чыгунчык, тарка, лыжка; 1 вучань шукае значэнне ў этнаграфіі, 2 – шукае радкі з гэтымі словамі ў тэксце («прад ім стаяў гаршчок...», «у хатцы тарачку на печы...», «па тарцы шоргаў, шапку зняўшы», «а чыгунок. Бы пан пузаты...», «у чыгунчык клёцкі кідаць з лыжкі»)

Н.(пасля абмеркавання задання)

- Можа яшчэ якія словы былі незразумелыя?

(настаўнік тлумачыць вучням незразумелыя словы)

Хвілінка адпачынку.

Гульня «Накармі ляльку».

Н. Наш тэкст звязаны з прыгатаваннем клёцак. Таму прапаную вам адпачыць .Гульня называецца «Накармі ляльку». Вось перад вамі прыгожая лялька. Я называю вам слова: калі гэта страва, якую можна есці – робіце крок уперад, калі нельга есці – крок назад. А лялька будзе вам падказваць . калі будуць памылкі.

Клёцкі (калдуны) – страва з бульбы ў выглядзе шара ці авала

Жырандоль – фігурны падсвечнік

Локшыны – макароны

Лядоўня – склеп. Падвал

Пячурка – ніша ў сцяне печы

Праца ў групах.

1 група

1.Ахарактарызуйце дзядзьку Антося як выхавальніка дзяцей.

2.Чым займаецца дзядзька Антось з дзецьмі. Прыведзіце прыклады з тэксту. С 79

3.Што ў адносінах з дзецьмі вас найбольш уразіла?

4. Як вы разумееце фразеалагізм «насіць катла»? Якую ролю ён выконвае ў тэксце?

5.Якіх часцін мовы больш пры апісанні заняткаў з дзецьмі? Чаму дзеясловаў загаднага ладу? (Дзядзька лічыў гэтыя справы сваім абавязкам)

Што б вы хацелі перанесці на вашы ўзаемаадносіны з дарослымі?

(Дзядзька Антось вельмі любіў дзяцей. Калі выдавалася вольная хвіліна, ён дарыў яе дзецям: расказваў ім казкі, хадзіў на поплаў па кветкі, тлумачыў незразумелае. Ст. 79 «Насі катла.....»- гульня з дзецьмі, носячы малога за плячыма.

2 група

1.Ахарактарызуйце дзядзьку як майстра на ўсе рукі.

2. Што ўмеў рабіць дзядзька? Прывядзіце радкі з тэксту. (І дзядзька майстар быў на штукі..... ст.82)

3. Якая роля зучніка і ў апісанні ўменняў дзядзькі? (каб запэўніць чытача, што дзядзька сапраўды быў майстар на ўсе рукі)

4.Што павінны ўмець дарослыя, каб заваяваць аўтарытэт у дзяцей?

3 група

1.Як дзеці ставіліся да дзядзькі?

2. Пацвердзіце радкамі з тэксту, як дзядзька ладзіў з дзецьмі? (быў настаўнікам, суддзёю) ст.79

3.Як ён сябе паводзіў, калі яго нехта крыўдзіў? (не адказваў крыўдай на крыўду) ст.79-80

Н. Бачыце, дзядзька не адказвае крыўдай на крыўду, вядзе сябе памяркоўна. Часамі, гэта нам так патрэбна ў жыцці.

4. Чаму дзядзька Антось вадзіў дзяцей у Ліпава?

(вучыў бачыць прыгажосць беларускай прыроды, разнастайнасць расліннага і жывёльнага свету) 2-3 слайды прэзентацыі Ліпава

5. Якія мастацкія сродкі ўжывае аўтар пры апісанні прыроды і чаму? Знайдзіце ў тэксце (параўнанні: краскі як зоркі, поле- як скінуць вокам; метафары: раскошна нівы красавалі, мільёны красак ззялі; эпітэты: купкі хвоек маладыя, матылёчкі залатыя; словы з памяншальна-ласкальнымі суфіксамі: матылёчкі, жучкі, конікі)

4 група

1.Ахарактарызуйце дзядзьку як кухара.

2. Як ён адносіцца да жаночага прыгатавання ежы? (Бо што жанкі... ст.84)

3.Знайдзіце радкі як дзядзька гатуе клёцкі. Паслухайце калі ласка. (сядзелі дзеці чарадою.....Глядзі, мо ўжо пераварылісь)

(Чытанне настаўнікам)

4.З якім пачуццём дзеці назіраюць за работай дзядзькі Антося? (з нецярпеннем, не адрываючы вачэй, пільна сачылі за ўсім, што рабіў дзядзька)

5. Чым закончылася кухарства? (клёцкі атрымаліся нясмачныя)

6. Ці страціў дзядзька аўтарытэт у дзяцей пасля такога кухарства? Чаму?

7. Чаму аўтар назваў урывак менавіта «Дзядзька кухар», а не «Дзядзька майстар» ці «Дзядзька настаўнік»

8. Якая роля параўнанняў?

1. Вызначце адносіны аўтара да свайго героя

Дзе гэта бачна ў тэксце? («наш дзядзька мілы. наш Антоні», «дык і не дзіва, што любілі, што на руках яго насілі»)

Выкажыце свае адносіны да галоўнага вобраза. Ці змяніліся ў параўнанні з пачаткам урока?

8. Кантрольна-рэфлексійны этап.

Н. У нас атрымалася поўная схема характарыстыкі галоўнага героя.

Хвілінку падумайце і карыстаючыся схемай складзіце аповяд пра дзядзьку Антося.

(Нехта з вучняў выступае)

Н. Звярніцеся да картак, з якімі мы працавалі на пачатку ўрока і скажыце ці дасягнулі пастаўленых задач. Што даў вам сённяшні ўрок?

Н. А зараз час на заданне-загадку.. На працягу ўрока вучні павінны былі скласці памятку, зыходзячы з усяго таго, пра што мы гаварылі на ўроку.

Будзь адкрытым да іншых.

Беражы прыроду.

Мы патрэбны адзін адному.

Будзь памяркоўным

Не адказвай на крыду к

Н. А зараз зноў звернемся да эпіграфа. Суаднясіце словы з сабою, з працай на сённяшнім уроку.

Вы сёння вельмі добра працавалі, з жаданнем, таму адзнакі атрымаліся наступныя.

5. Выстаўленне адзнак.